

نادرشاه از ظهور تا سقوط

کتاب: نادرشاه از ظهور تا سقوط

مؤلف: دکتر مهناز سرپیشگی

انتشارات: قلم مهر (تلفن: ۰۹۱۲۵۴۱۴۴۲۸۵)

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۴

تعداد صفحات: ۶۵۴ ص

قیمت: ۳۰۰/۰۰۰ ریال

از حوادث دنیا، دخالت‌های ملکه مادر و سایه خواجه‌سرایان در اداره امور مملکتی از دیگر عوامل سقوط صفویه شماره شده است.

نویسنده کتاب پس از اشاره‌ای مختصر به شرایط ایران در این دوران و حکومت هفت ساله افغانه بر اصفهان و دیگر نقاط کشور، در مقدمه به معرفی تعدادی از منابع اصلی مورد استفاده در تألیفشان پرداخته است.

کتاب نادرشاه از ظهور تا سقوط به پنج بخش تقسیم شده است.

بخش نخست: سال‌های دهشت پس از سقوط اصفهان. این بخش به سه فصل زیر تقسیم شده است.

- فصل اول: شاه سلطان حسین و حمله افغانه که اوضاع زمان شاه سلطان حسین را مورد بررسی قرار داده است.

- فصل دوم: مدعیان سلطنت شامل:

- مدعیان صفوی دوران حکومت افغان‌ها؛

ابهامات و سؤالات موجود در مورد چگونگی عبور ایران از بحران‌های سال‌های بعد از سقوط صفویه تا ظهور و صعود نادر از دلایل نویسنده در تألیف این کتاب بوده است. وی در مقدمه کتاب، بحران سیاسی-اجتماعی ایران پس از سقوط صفویه، یورش افغانه، نیز ظهور نادر- به مثابه نجات‌دهنده وطن و سرکوب اشغالگران و راندن آن‌ها از ایران- را از حوادث پرتلاطم تاریخ ایران در این دوره به‌شمار آورده است. گرچه، در ظاهر، سلطان حسین صفوی را مسبب زوال صفویه دانسته‌اند اما حقیقت آن است که فساد و تباهی صفویه ریشه در دوران سلطنت شاه سلیمان و چه بسا قبل‌تر، حتی در سلطنت شاه عباس اول دارد که به‌دلیل سیاست‌های نادرستش در تربیت شاهزادگان در حرمسرا جانشینان لایقی برای خود به‌جا نگذاشت. واقعیت این است که ناکارآمدی حکومت مرکزی در چارچوب نظامی که بر پایه سیاست‌های تمرکزگرایی سازمان داده شده بود، قدرت‌گیری بزرگان محلی و فروپاشی اقتصاد، حکومت صفوی را سست و در نهایت شاه سلطان حسین را مجبور به تسلیم در برابر افغان‌ها نمود. از سوی دیگر ضعف بنیادهای مذهبی، عدم وجود شخصیت‌های توانمند، شهوت‌رانی و شرابخواری شاه و در پایان، از میان رفتن توازن ایالات ممالک و خاصه، فساد خاندان سلطنتی به جهت تربیت نوباوگان در محیط بسته حرم و بی‌اطلاعی آن‌ها

اکرم علیخانی
دبیر منطقه ۹ تهران

- میرزا سیداحمد؛

- مدعیان غیرصفوی دوره افغان‌ها؛

- دیگر مدعیان.

- فصل سوم: تکاپوهای تهماسب دوم؛ که به بررسی دوران ولیعهدی تهماسب، تقسیم ایران میان روس و عثمانی و حرکت تهماسب از تبریز به تهران می‌پردازد.

بخش دوم: نادر از ظهور تا صعود؛

- فصل اول: از نادرقلی تا تهماسب‌قلی؛

- فصل دوم: از تهماسب‌قلی خان تا نیابت سلطنت؛

- فصل سوم: از نیابت سلطنت تا پادشاهی.

بخش سوم: به سوی هندوستان، مؤلف فصل اول این بخش را به لشکر کشی‌های نادر به قندهار، غزنین، کابل و پیشاور اختصاص داده است.

- فصل دوم: نبرد تاریخی کرنال و ورود به دهلی

بخش چهارم: سرکوب متمرذین و آغاز شورش‌ها

- فصل اول: به لشکر کشی‌های نادر به ماوراءالنهر، خوارزم و داغستان اشاره کرده است.

- فصل دوم: بخش چهارم در مورد آخرین نبرد با

عثمانی و آغاز شورش‌ها علیه اوست.

- فصل سوم: فرجام نادر و سیاست مذهبی‌اش؛

چگونگی قتل نادر در این فصل مورد بررسی قرار گرفته و مؤلف پس از آن به مسائل مذهبی دوره نادر و قبل از وی، در دوران صفویه اشاره نموده است.

در این قسمت نویسنده مهم‌ترین عوامل پیروزی نادر را شخصیت او، خصوصیات ویژه او و سپاه قوی‌اش دانسته است. وی به مدح نادر و توانایی‌هایش

پرداخته و تغییر حالت رو به جنون او در اواخر عمرش را حاکی از وضع مزاجی‌اش دانسته است. این مطلب توسط برخی دیگر از مؤلفان نیز ذکر گردیده است. اما آیا می‌توان باور کرد که حالت مزاجی نادر تا این حد در رفتارش مؤثر بوده که با فرزند و اطرافیان و سپاهیان‌ش این‌گونه رفتار کرده است؟!

بخش پنجم: مروری بر اوضاع اقتصادی و اجتماعی دوره افشاریه

- در فصل اول از بخش آخر کتاب؛ اوضاع اقتصادی مطرح شده است. نویسنده دوره افشاریه را از نظر اقتصادی از سویی عصر افتخار و از سوی دیگر دوره ذلت و نکبت نامیده است زیرا به همان تناسبی که کشور ثروت سرشاری داشت فقر و تهیدستی مردم نیز آشکار بود. وی با اینکه معتقد است منابع کافی برای بررسی وضع اقتصاد از این دوره در دسترس نیست و مورخان و نویسندگان نیز به اقتصاد دوره افشار بی‌توجه بوده‌اند، با وجود این یک فصل را کاملاً به این موضوع اختصاص داده و مطالبی را در زمینه‌های کشاورزی، املاک، دامداری، راه‌ها، مالیات‌ها، تجارت، نیروی دریایی و... آورده است.

- فصل دوم از بخش پنجم؛ اوضاع اجتماعی دوره افشاریه

این فصل به دو قسمت ۱. گروه‌های حاکم، شامل طبقات حاکمه، دیوانیان، نظامیان، روحانیون ۲. گروه‌های غیرحاکم.

بخش شهری شامل اصناف، شعراء، درویش، عیاران، زنان و اقلیت‌ها، بخش دهقانی و بخش شبانکارگی تقسیم می‌شود.

نویسنده در انتهای هر بخش کتاب، نتیجه‌گیری خود را آورده است. وی نادر را ستاره‌ای درخشان در آسمان تیره و تاریک مملکت ایران در آن زمان دانسته است. تردیدی نیست که اقدامات نادر ارزنده و برای ایران بسیار مهم بوده است، اما نویسنده می‌توانست با توضیحاتش در مورد کارهای نادر و اقدامات انجام شده او، قضاوت را برعهده خواننده‌اش بگذارد. اما در مجموع می‌توان گفت کتاب «نادرشاه از ظهور تا سقوط» کتابی جامع از زندگی دوران حکومت نادر می‌باشد.

در آخر کتاب، مؤلف پس از ذکر کتاب‌نامه، فهرستی از توافقات نام‌ها، قراردادهای، عهدنامه‌ها، فرمان‌ها و دیگر اسناد منعقد شده در این دوره را آورده است. فهرست اعلام نیز از ضمایم مفید کتاب است.

اصلاحیه

در شماره ۵۸، مشخصات آقای حامد شاکریان، نویسنده مقاله «ولایتعهدی امام رضا(ع)» اشتباه درج شده بود که بدین‌وسیله اصلاح می‌شود. نامبرده آموزگار شهرستان بجنورد است.

تسلیت

جناب آقای مسعود جوادیان، سردبیر ارجمند

فاجعه درگذشت جوان دلآور، حسن جوادیان را به جناب عالی و دیگر بازماندگان آن مرحوم تسلیت می‌گوییم و برایتان آرزوی صبر و شکیبایی داریم.

اعضای هیئت تحریریه رشد آموزش تاریخ